

Emilia Karjalainen ja Irma Reijonen

SLAAVILAINEN KIRJASTO - paikka kohtaamisille ja aineistoista inspiroitumiselle

Kansalliskirjastossa sijaitseva Slaavilainen kirjasto tarjoaa alkuperäislähteitä ja tutkimuskirjallisuutta Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen käyttöön sekä kaikille slaavilaisista maista ja kulttuureista kiinnostuneille lukijoille. Erityisesti Venäjän keisarikunnan aikana saatujen vapaakappaleiden ympärille muodostunut kokoelma on karttunut jo 1800-luvulta lähtien. Slaavilainen kirjasto viettää tänä vuonna juhlavuottaan, sillä osana Kansalliskirjastoa se on ollut vuodesta 1924 lähtien.

Slaavilaisen kirjaston kokoelmien muodostuminen perustuu suurelta osin Suomen autonomian ajan vapaakappaleoikeuteen. Kuninkaallinen Turun akatemia oli saanut painotuotteita vapaakappaleina Ruotsin kuningaskunnan alueelta, ja samaa oikeutta toivottiin myös Suomen siirtyessä osaksi Venäjän keisarikuntaa. Vuonna 1828 vahvistettiin oikeus vapaakappaleisiin koko Venäjän kei-

sarikunnan alueelta. Tämä oli poikkeuksellista, sillä vastaavanlainen oikeus oli vain kahdella muulla instituutiolla: Pietarin tiedeakatemiassa ja Pietarin Keisarillisella julkisella kirjastolla.

Tämä päätös tekee Kansalliskirjaston Slaavilaisen kirjaston kokoelmasta kansainvälisesti ainutlaatuisen – vastavia tuon ajan kokoelmia ei ole muualla Venäjän ulkopuolella.

Kokoelmalla pitkä ja monivaiheinen historia

Slaavilaisen kirjaston, aiemmalta nimeltään Venäläisen kirjaston, erotteli ja järjesti omaksi kokoelmakseen venäjän historian, kielen ja kirjallisuuden professori Jakob Grot lukuvuonna 1844–45. Suomen itsenäistymisen jälkeen Venäläisen kirjaston kohtalo oli avoin: maiden välinen raja oli suljettu, yleinen ilmapiiri venäläistä kulttuuria kohtaan oli muuttunut ja vapaakappaleoikeuskin oli rauennut.

Kokoelman arvo ja tulevaisuuden potentiaali tutkimukselle kuitenkin tunnustettiin – kirjastonhoitaja Andrei Igelströmin ehdotuksesta yliopiston konsistori nimitti komitean, jonka tehtävä oli selvittää Venäläisen kirjaston tulevaisuus. 1920-luvulla kokoelman kohtalolle oli useita vaihtoehtoja mukaan lukien kokoelman siirtäminen Prahaan, jonne oli muodostunut eräänlainen Venäjältä emigroituneiden akateeminen keskus. Lopulta Venäläistä kirjastoa ei luovutettu Venäjälle Tarton rauhansopimuksen pohjalta käydyissä arkistoneuvotteluissa, eikä myöskään siirretty Prahaan, vaan se liitettiin osaksi Helsingin yliopiston kirjastoa, nykyistä Kansalliskirjastoa.

Monikielinen kokoelma alkuperäislähteitä ja tutkimuskirjallisuutta

Slaavilaisen kirjaston kokoelma on kooltaan noin puoli miljoonaa nidettä. Nykyisin tutkimuskirjallisuutta hankitaan slaavilaisten

Slaavilaisen kirjaston sanakirjakokoelma on laaja, mutta sitä ei ole ehditty luetteloida takautuvasti. Kaikkia kokoelman sanakirjoja ei siis löydy Kansalliskirjaston hakupalvelusta. Kuvassa sanakirjoja eskimokielellä, inguuksi ja komiksi. Kuva: Emilia Karjalainen.

kielten lisäksi myös monilla muilla Euroopassa käytetyillä kielillä. Venäjänkielistä aineistoa on eniten, seuraavaksi eniten on puolankielistä aineistoa. Kielten moninaisuus näkyy kokoelmassa hyvin: slaavilaisista kielistä edellä mainittujen lisäksi paljon on myös tšekin-, serbian-, ukrainan-, bulgarian- ja kroatiankielistä aineistoa. Neuvostoliitossa julkaistiin myös paljon vähemmistökielten sanakirjoja; kokoelmasta löytyykin niin komin, inguušin kuin jupikkikielten sanakirjoja.

Vapaakappaleoikeudesta huolimatta aivan kaikkea keisarikunnassa painettua ei saatu. Kokoelma on kuitenkin monipuolinen aihealueiltaan ja aineistotyypeiltään. Kokoelmassa on esimerkiksi lääketieteellisiä julkaisuja, tilastotiedettä, juridiikkaa, historiaa

Slaavilaisen kirjaston kuvakokoelma sisältää muun muassa propagandajulisteita sotien ajoilta. "Ihmiskunnan vihollinen" (1914) kuvaa Saksan keisaria Vilhelm II pirua muistuttavana hahmona. Hahmon ympärillä on mainittu kaupungit Reims ja Leuven, jotka hänen armeijansa valloitti.

sekä kaunokirjallisuutta. Aineistoa on niin kirjoja ja lehtinä kuin myös postikortteina, karttoina, pienpainatteina sekä julisteina. Vapaakappaleoikeus ulottui koko keisarikuntaan, joten aineistoa saatiin myös vähemmistökielillä. Näistä aineistoista on muodostettu julkaisun kielen mukaiset alakokoelmat, esimerkiksi Turcica, Georgica,

Estonica ja Lettonica. Näiden kokoelmien aineistot ovat enimmäkseen uskonnollista, opetuksellista, viihde- ja uutiskirjallisuutta sekä kaunokirjallisuutta.

Hankinnan painopisteinä humanistiset ja yhteiskuntatieteet

I tsenäistymisen jälkeen, eli vapaakappaleoikeuden poistuttua, Venäläinen kirjasto kohdensi hankintansa painopisteet humanistisiin tieteisiin ja yhteiskuntatieteisiin. Painopistealueet ovat nykyisinkin samankaltaiset: Slaavilainen kirjasto palvelee erityisesti historiantutkimusta, kirjallisuudentutkimusta, kielentutkimusta, taiteiden tutkimusta, kulttuurintutkimusta, filosofian ja uskonnon tutkimusta sekä yhteiskuntatieteitä. Kirjasto tarjoaa myös mielenkiintoisia aineistoja kenelle tahansa slaavilaisista maista, kielistä ja kulttuureista kiinnostuneille.

Kokoelmasta suurin osa on löydettävissä [Kansalliskirjaston hakupalvelusta](#). On kuitenkin paljon aineistoja, jotka ovat löydettävissä vain kortiston tai erillisen luettelon avulla. Esimerkiksi vanhemmat lehdet ja sarjat löytyvät parhaiten kortiston avulla. Myös kuvakokoelma on tällä hetkellä löydettävissä vain luettelon avulla. Kuvakokoelma sisältää erilaisia painokuvia muotokuvista ja maisemakuvista propagandajulisteisiin ja ikonien esipiirroksiin. Kuvakokoelmaa on hiljattain käyty läpi, konservoitu sekä ryhdytty kuvailemaan aiempaa tarkemmin.

Lahjoituksia tarjotaan paljon, mutta niitä vastaanotetaan vain perustelluista syistä.

Tarkoitus olisi saattaa tämä monipuolinen ja erityinen aineisto helpommin löydettäväksi.

Painetun aineiston lisäksi Slaavilainen kirjasto tarjoaa käyttäjilleen myös sähköisiä aineistoja. Yksi tärkeimmistä tietokannoista on Venäjän ja entisten neuvostotasavaltojen tekstuaalisen median portaali Integrum Profi, jonka sanoma- ja aikakauslehtien arkisto ulottuu 1990-luvun alusta nykypäivään. Myös merkittävistä lehdistä, kuten Literaturnaja gazetasta ja Pravdasta on asiakkaille käytössä sähköinen arkisto sekä lehden uusimmat numerot.

Hankintojen lisäksi kokoelma karttuu myös lahjoitusten avulla. Lahjoituksia tarjotaan paljon, mutta niitä vastaanotetaan vain perustelluista syistä. Erityisesti vapaakappaleajan kokoelmasta puuttuvia teoksia otetaan mieluusti vastaan. Myös 1980–90-lukujen vaihteessa julkaistua kirjallisuutta toivottiin aiemmin lahjoituksina, sillä tuona aikana kirjahankinta oli erityisen hankalaa ja kokoelma oli jäänyt puutteelliseksi. Tällä hetkellä vaikuttaisi kuitenkin siltä, että puutteita on saatu lahjoitusten avulla täydennettyä melko hyvin: aineiston julkaisu vuosien

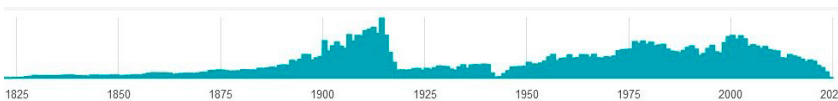
jakaumassa ei näy merkittävää laskua 1980–90-lukujen kohdalla.

Kaikille avoin kirjasto

Venäläisen kirjaston perustaminen oli vahvasti kytköksissä venäjän kielen ja kirjallisuuden opetukseen ja tutkimukseen. Toisaalta jo tuolloin kasvava venäjänkielinen väestö löysi kirjastosta itselleen luettavaa, vaikka Helsingissä toimi useita muitakin venäjänkielisiä kirjastoja. Edelleenkin tutkijoiden ja opiskelijoiden lisäksi asiakkaana voi olla kuka tahansa slaavilaisia kieliä osaava tai slaavilaisista maista ja kulttuureista kiinnostunut. Kääntäjät, kirjailijat, sukututkijat ja Suomessa asuvat venäjänkieliset ovat yliopistolaisten lisäksi aktiivisimmat käyttäjäryhmät.

Kansainväliset Venäjä-tutkijat löysivät Slaavilaisen kirjaston jo 1940-luvun lopulla. USA:sta saapui yksittäisiä tutkijoita Fullbright-stipendiaatteina. 1950-luvulla kirjaston kortistot mikrofilmattiin ja tieto kokoelmasta levisi mikrofilmirullien välityksellä suurimpiin kirjastoihin Yhdysvalloissa ja Euroopassa. Charles E. Timberlaken artikkeli Slavic Review:ssä syyskuussa 1966 toi kirjaston kokoelmien hyödyllisyyden laajan tutkijayhteisön tietoon.

Yhä useampi tutkija alkoi käydä Slaavilaisessa kirjastossa säännöllisesti, yleensä kesäisin. Kylmän sodan aikana Helsinki oli hyvä tukikohta Venäjä-tut-

Kansalliskirjaston hakupalvelusta löydettävän Slaavilaisen kirjaston aineiston julkaisu vuosien jakauma.

Helsingin yliopistossa työskentelyni tärkeimpänä saavutuksena pidän sitä, että yliopisto ja koko Helsingin kaupungin väestö on saanut venäläisen kirjaston, joka on perustettu minun uurastukseni tuloksena, ja josta kuka tahansa voi lainata kirjoja ilmaiseksi. Tätä mukavuutta käyttävät hyväkseen erityisesti Suomenlinnan merimiehet, mutta on myös muita lukijoita. Muut saavutukseni jäävät toistaiseksi mahdollisuuden asteelle. (Grot 1895, 39. Suom. K.E.)

Jakob Grotin luonnehdinta ajastaan Helsingin yliopistossa. (Grot, Jakob: Neskol'ko dannyh k ego biografii i harakteristiki. Sankt-Peterburg, 1895. Sitaatin suomennos: Kirsti Ekonen.)

kijalle, sillä täältä käsin oli helppoa käydä Leningradin ja Moskovan arkistoissa ja kirjastoissa täydentämässä tutkimusaineistoja. Tutkijoita saapui Pohjois-Amerikasta, Euroopan maista ja Japanista. 1990-luvulla joukkoon liittyi myös tutkijoita Venäjältä. Vähitellen kävijöistä muodostui tutkijoiden yhteisö, jonka keskushahmona oli arvostettu historian ja kulttuurin tutkija professori Richard Stites. Lukusalissa työskentelevä opiskelija saattoi yllättyä havaitessaan, että hänellä juuri luettava olevan kirjan kirjoittaja istui vierisellä paikalla.

Nykyään vierailevat tutkijat työskentelevät lyhyemmän aikaa, tyyppillisesti muutaman viikon. He käyttävät lyhyen ajan tehokkaaseen aineiston keruuseen. Analyysi ja kirjoittaminen jää tehtäväksi muualla kuin kirjastossa. Ennakkokartoitus kirjaston tarjonnas-

ta on välttämätöntä ja tutkijat ottavatkin yhteyttä sähköpostitse, kun alkavat valmistella vierailuaan. Kirjaston henkilökunta auttaa heitä paikantamaan tarvitsemansa aineiston, olipa se saatavilla verkossa tai omassa kokoelmassa. Kirjaskanneri on ahkerassa käytössä.

Kansainvälisen politiikan ja konfliktien ristipaineissa

Kansainvälinen politiikka, erilaiset konfliktit ja sodat ovat näkyneet voimakkaasti Slaavilaisessa kirjastossa ja tuoneet ulkoisia paineita kirjaston toimintaan. Paineista huolimatta kirjasto on aina hankkinut aineistonsa poliittisesta tilanteesta riippumatta pyrkiessä monipuolisuuteen ja pitkäjänteisyyteen myös tulevia tutkimustarpeita ajatellen. Esimerkiksi kylmän sodan aikana kirjasto hankki kattavasti myös Venäjältä ja Itä-Euroopan maista emigroituneiden kirjailijoiden ja tutkijoiden teoksia. Monelle Neuvostoliitosta Suomeen muuttaneelle Solženitsynin Vankileirien saaristo olikin avainteos oman maan historian peiteltyjen ja vaiettujen vaiheiden ymmärtämiseen. Neuvostoliitossa teosta oli saatavilla vain maanalaisina painoksina, eikä Suomessakaan sitä ollut saatavilla kaikissa kirjastoissa.

Viime vuosina Slaavilaiselle kirjastolle on muutaman kerran esitetty vaatimuksia poistaa aineistoja kokoelmasta, koska ne sisältävät suoranaista propagandaa tai valheellisia ja vääristeleviä väitteitä. Kaikenlaisiin sensurointipyrkimyksiin on vastattu

korostamalla kirjaston perustehtävää palvelulla tutkimusta nyt ja tulevaisuudessa, eikä niiden vuoksi ole rajoitettu aineistojen hankintaa. Tutkimuskirjallisuuden lisäksi on tärkeä tarjota myös tutkimusaineistoa, ja tätä näkökulmaa saattaa olla vaikea ymmärtää, jos ei itse ole tehnyt tutkimusta. Kirjastossa ny-

kyään opastetaan kriittisen lukutaitoon ja julkaisujen arviointiin. Yhteiskunnallisista ja poliittisista myllerryksistä huolimatta Slaavilainen kirjasto on pystynyt jatkamaan toimintaansa ja löytänyt kulloiseenkin tilanteeseen sopivan toimintatavan. 💡

Slaavilainen kirjasto

- 500 000 nidettä, yli 10 hyllykilometriä, yli 240 000 kirjaa hakupalvelun kautta löydettävissä
- Vuosikartunta: 1500 kirjaa
- Hankittujen sähköisten aineistojen lukumäärä: 16 kpl
- Kokoelmasta digitoitu venäläisten futuristikirjojen kokoelma 44 nimekettä, 12 kpl tekijänoikeuksista vapaita (<https://www.doria.fi/handle/10024/103430>)
- Kansalliskirjaston, Helsingin yliopiston kirjaston ja Aleksanteri-instituutin ylläpitämä tiedonhankinnan verkko-opas: https://libraryguides.helsinki.fi/russian_and_eastern_european_studies/primary_sources
- Slaavilaisen kirjaston juhluvuoden 2024 ohjelma: <https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/slaavilaisen-kirjaston-juhlavuosi-2024>

Kirjoittajat

EMILIA KARJALAINEN
Kansalliskirjasto
emilia.e.karjalainen@helsinki.fi

IRMA REIJONEN
Kansalliskirjasto
irma.reijonen@helsinki.fi